

גדי – דף הרחבות

גדי – ולא דם < האם זה כולל כבד?

פתחי תשובה יורה דעה סימן פז ס"ק ה

(ה) בבשר - ע"י מהר"מ שיף בסוף חולין שכתב בכבד שרצו לטגנו בשומן וטיגנו בחמאה וצידד להקל דכבד הוי דם וגדי אסרה תורה ולא דם (עוד צידד שם דטיגון לא הוי בישול) וע"י פמ"ג שכתב דע"ז לחוד ודאי אין לסמוך ולהקל מכח גדי ולא דם ומהר"מ שיף לא כתב זה רק לסניף בעלמא.

האם יש איסור הנאה מחלב עם בשר לא כשר?

פרי מגדים יורה דעה פתיחות פתיחה להלכות בשר בחלב

ולענין חלב בחלב אי אסור מן התורה או לאו הנה משמעות הר"מ פרק ט' ממאכ"א דאין לוקה על אכילה ב' והיה לוקה על בישולו וממילא דאסור בהנאה דלא שייך אין איסור חל על איסור בהנאה ועיין בתורת הבית הארוך פ"א א' דכתב דהוה מוסיף אף שדבריו צ"ע שם מ"מ נקטינן דאסור בהנאה מן התורה וכן משמעות המנחת יעקב בההיא דחלב בחמאה וכן כתב בבית הלל בפירוש. ואף שמדברי הרמב"ם בפירוש המשניות בכריתות פרק אמרו לו ביש אוכל אכילה א' משמע כיון דלא חל איסור אכילה הוא הדין הנאה מ"מ לא שבקינן הנך מקומות המפורשים לאיסור מפני זה ומה גם שיש לפרש דבריו בעניין אחר.

הפרי מגדים מניח שתי הנחות –

1. זה שאיסור לא חל על איסור אומר שלא נעשים על האיסור השני, אך האיסור כשלעצמו – חל (דבר זה מחלוקת גדולה בין ראשונים ואחרונים, ונושא לשיעור עיון כשלעצמו).
2. הרמב"ם בהלכות כתב שלוקים על בישול, א"כ בהכרח יש איסור בשר בחלב, אלא שלא לוקים על אכילתו(מזכיר את הכסף משנה מהפעם הקודמת?)

שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן נח

התשובה מאוד ארוכה, לכן קיצרנו חלק וסיכמנו חלק

שאלה: ע"ד המאכלים הנעשים בבית תעשי של עכו"ם עם מארגארין הנעשה מחלב וחמאה של חלב ביחד, אם יש בזה משום איסור הנאה ואיסור בישול בב"ח, או טשאקאלאד /שוקולד/ של חלב ומערבים בו ג"כ שומן איסור, אם מותר להנות ממנו, כגון ליתן לנכרי, או משום איסור בישול, אם מטעמים בהם איזה תבשיל שעל האש לנכרי.

מביא את "מחלוקת" הלח"מ ופירוש המשניות איך לבאר למה אין איסור מוסיף בהנאה, ונ"מ האם יחול איסור הנאה.

וסבור הייתי לומר בשיטת הלח"מ, דדברי הרמב"ם בפירוש המשנה יצדקו דווקא, למ"ד דנלמד איסור הנאה, מלא תאכל כל תועבה, וכדרי אבהו אמר ר"א, כל מקום שנאמר לא יאכל, לא תאכל, לא תאכלו, אחד איסור אכילה וא' אה"נ = איסור הנאה = במשמע וכו', וכדאיתא שם (בחולין קי"ד ע"ב), וכמש"כ בהדיא בפ"י השמנה שם כנ"ל, אבל לפי מה שס"ל, בספר המצות (מצוה קפ"ו קפ"ז) דנלמד מלא תבשל ג"פ וכו', ואף דלא חשוב שם איסור הנאה, הוא מטעם דס"ל דאתי רק לאיסור הנאה, לאיסור לבד ולא למלקות, וכמ"ש הלח"מ שם (הלכה ב'), א"כ לפ"ז, יש קרא מיוחד לאיסור אכילה, וקרא מיוחד לאיסור הנאה, ולא תלוי זה בזה, ושפיר אפשר להתחיל באה"נ, והוי איסור מוסיף, ובזה צ"ל מטעם דל"ה מוסיף משום דלא לקי וכנ"ל, אבל שוב עיינתי בספר המצות שם בפנים, וראיתי שכתב בפירוש כדבריו בפיה"מ, אף למ"ד דנלמד מלא תבשל ע"ש.

והנה כי כן בתשו' שבות יעקב (ח"א סימן ס') בנידונו, בנרות שנעשו מחלב וחמאה, וכתב דאסור להדליק משום אה"נ מבב"ח, ס"ל גם כן, דלהרמב"ם אסור בהנאה בחלב וחלב, אלא שהרמב"ם שם (בפ"ט מהמא"ס), מייירי לענין מלקות, והרמב"ם ס"ל דאין לוקין אף על הנאת סתם בב"ח וכנ"ל, והביא עוד ראיות לזה ממשמעות

דברי הסוגיא (חולין ק"ג ע"ב) שם ותוסי' (חולין ק"א ע"א ד"ה כולו) עיי"ש, וגם הביא בשם הכנה"ג לומר בשיטת הרמב"ם כדברי הנ"ל, ודחה מטעם הנ"ל.

.....

ואיך שיהיה שיטת הרמב"ם, אבל התוסי' ברור מללם, דס"ל דמבשל חלב בחלב אסור גם בהנאה, והיא במה דכתבו שם (חולין ק"א ע"א סד"ה איסור), וז"ל אלא ודאי אה"נ לא חשיב איסור מוסיף אלא איסור חמור בעלמא, וכן צריך לפרש בסוף (פכ"ה ק"ג ע"ב) גבי הא דפריך וסבר שמואל איסור חל על איסור ע"כ, כלומר ולא אמר משום דהוי איסור מוסיף משום אה"נ, דהוי רק איסור חמור, וצ"ע על הדגמ"ר (יו"ד סימן פ"ז) שכתב, דלא מצינו להתוסי' בפירוש שיחלקו על דינו של הרמב"ם, דהיכי שאינו אסור באכילה משום בבי"ח, אינו אסור בהנאה, ולכך הסומך על זה במקום הפסד לא הפסיד עיי"ש, דהרי אין לך מפורש יותר בתוספת מזה וכנ"ל, וכ"כ השבות יעקב שם כנ"ל, והחת"ס שם הביא את דגמ"ר, וכתב דאם כמה דידי אתי, הוי אוסר בהנאה כשיטות המחמירים, וסיים דכן ראוי להורות, וכן ס"ל להפמ"ג בפתיחה לבבי"ח, ולהשבות יעקב כנ"ל, ובתשו' ב"י (חיו"ד ח"א סי' ק"י"ט ק"כ) עיי"ש, ובתשו' מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"ז) עיי"ש.

והנה החת"ס שם הקשה דאמאי אין לוקה על אוכל כזית חלב עכ"פ, נהי אהתרבא לא חייל איסורא, אבל עכ"פ איסור בבי"ח איכא אלא דלא חייל, וכי משכח רווחא חייל, כדאמרי' (בשבועות כ"ז ע"ב) חיובא הוא דליכא כו', ות"י ד"ל דניהי דלא קי"ל כס"ד בשי"ס גדי אסרה תורה ולא חלב, אבל עכ"פ עיקר איסורא הוא הגדי, והיכא דליכא גדי ליכא לאו בחלב עיי"ש, וכן כתב תלמידו בתשו' אמרי אש (חיו"ד סי' ל"ב) עיי"ש. ....

כאן הוא נכנס לחילוקים מעניינים בהגדרת מה נקרא הנאה כאשר מוכר לגוי דבר שיש בו טעם מהאיסור, אך לא את האיסור עצמו.

והנה בתבשיל של שאר מינים, שעירבו בו בשר בחלב להטעימו, מה דינו לענין הנאה, ...

יש פה קטע קצת מורכב, עם מושגים שטרם למדנו, אך את המסקנה הוא מציג עכשיו –

והיוצא מדברי פמ"ג הנ"ל, דהיכא שאינו מרויח כלל מהטעם, מותר ליקח דמים בעד כולו, והיכא שמרויח מההנאה, צריך למכור חוץ מדמי איסור שבו, וכ"כ .... להתיר למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו בהפסד מרובה דווקא, וצ"ע,

ועוד כתב שם, דהיכא דמן התורה בטל, ורק מדרבנן לא בטל, אף שהגוי יודע שמוזיל גבי שרי, אבל היכא דמן התורה לא בטל, יש לעיין, ד"ל דדוקא לגוי שאין מכירו מותר, ובכ"פ שם (אות א') כתב, דבעינן שהגוי לא ידע כמה יש בתוכו, דאל"כ יתזיק לו טובה וצ"ע עיי"ש, אולם הנבי"ת (אוי"ח סי' ע') כתב, דההוא דכריא דחיטי, מיירי ביי"נ דרבנן דוקא, וכ' שכ"כ המרדכי עיי"ש, וכ"כ בתשו' בית אפרים (אוי"ח סי' ל"ט), שצ"ע לשם בשערי תשובה (סי' תמ"ה סק"ה), ושם כתב לחלק, בין אם לא נתרבה דמיו על ידי האיסור, דאז מותר למכור, אבל נתרבה דמיו, אפשר דלא מהני המכירה חוץ מדמי איסור שבו עיי"ש, ... אבל החו"ד (בסי' צ"א סק"ז), ס"ל להקל אפילו באיסור דאורייתא, וצ"ע ממשי"כ בחו"ד (סי' פ"ז ביאורים סק"ב), להקל רק בדרבנן, וכבר העיר בזה בהגהות והשגות רעק"א שעל החו"ד (סי' פ"ז) שם. ....

והעולה לנו מכל הנ"ל, דאם ערבו בבי"ח להטעים איזה מאכל, אם אינו בטל מדאורייתא, תלוי באשלי רברבי, אם מותר למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו, ואם אינו בטל רק מדרבנן, מותר, אבל ליתן לעכו"ם המכירו, י"ל דאסור, דמחזיק לו טובה, ומכ"כ שאסור ליתן כל המאכל במתנה לעכו"ם, ואפילו ליתן לפני בהמה אסור, היכא דיש הנאה מהטעם, והיכא דנתערב בלא כוונה ואין הנאה מהטעם, מותר אפילו באינו בטל מדאורייתא...

האם יש איסור בישול חלב בדם, עור קרניים וטלפיים?

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן לו

בענין עור יבש ששלקו אם יש לאסור לאכלו בחלב. כ"ח אדר תשי"ג.

נשאלתי בדבר עור של בהמה כשרה ששלקו אם יש לו דין בשר לגבי איסור בשול בחלב ולגבי איסור אכילה בחלב מן התורה ומדרבנן. והנה ברמב"ם פ"ט ממ"א ה"ז כתב המבשל שליא או עור והגידין ועצמות ועיקרי קרניים וטלפיים הרכים בחלב פטור וכן האוכלן פטור, וכן איתא בשי"ע סימן פ"ז סעיף ז' וע"ז כתב הש"ך בס"ק כ"ב דאיסורא מיהא איכא ומשמע לכאורה שגם על עור סובר הש"ך דמיהא אסור מדרבנן וכן מפורש בפמ"ג שכתב ודע דעור בחלב פטור אבל אסור מדרבנן עיי"ש ופשוט שראיתם הוא מלשון "פטור", דמשמע אבל אסור.

אבל לע"ד ראיה גדולה מגמ' דבעור בחלב ליכא שום איסור דהא בחולין דף קי"ד איתא בברייתא רק העצמות והגידין והקרניים והטלפיים שבשולן בחלב פטור ולא הוזכר עור מה שלא מצינו כן בשאר מקומות שהוזכרו עצמות וגידים וקרניים וטלפיים שהוזכר נמי עור כמו /חולין/ בדף ע"ז דתניא בנבלתה ולא בעור ולא בעצמות

ולא בגידין ולא בקרנים ולא בטלפים וכן בר"פ העור והרוטב בדף קי"ז, וזה ודאי שגם על עור בחלב פטור כמפורש ברמב"ם ושי"ע דהא לא עדיף מעצמות וגידים כדחזינן דגם עור נתמעט מנבלה וטרפה כמו עצמות וגידים, אלא מוכרחין לומר שהוא משום דעור קיל מעצמות וגידים לענין האיסור מדרבנן לענין בשר בחלב ולא היה יכול התנא למינקטינהו בחד בבא שאמר ע"ז פטור דמשמע אבל אסור משום דבעור ליכא אף איסור כלל. והטעם הוא משום דמה שבעור ליכא לאו דבשול בב"ח אין צריך למעטו מקרא משום דלאו בשם בשר הוא, והוא כמו שליא שלא הוצרך למעטו מקרא כדאיתא /חולין/ בדף קי"ג משום דפירשא בעלמא הוא ומזה ידעינן גם עור. ועיין בבאורי הגר"א סק"כ שעל מה שהמבשל עור בחלב פטור כתב דהוא כמו שליא דאמר שם לא צריך קרא וכ"ש עור כמו שכתב שם דף ע"ז העור והשליא אין מטמאין טומאת אוכלין עור ששלקו והשליא שחישב עליה מטמאין טו"א וכוונתו דחזינן משם דעור אינו אוכל כשליא ועוד גרוע שלא מהניא מחשבה בלא שליקה כדפרש"י בעירובין דף כ"ח שכתב אבל במחשבה גרידתא לא עי"ש, ולכן מסתבר שאף אחר שליקה שמטמא טו"א מ"מ אינו בשם בשר כלל. וא"כ אין שייך לאסור אף מדרבנן לא על שליא שחישב עליה ולא על עור ששלקו לבשלם ולאוכלם עם חלב. דהא לא כל דבר הנמצא בגוף הבהמה נחשב כבשר, וכמו דס' דג"כ לא צריך קרא שלא יאסור בבשול עם חלב וכדכתבו התוס' התם משום דדם לא איקרי בשר והוכיחו מפסחים. ומזה חזינן שאף שבקרא לא נכתב בשר אלא גדי, מ"מ מה שאינו בשם בשר אי"צ קרא למעטו משום דכוונת הקרא בשם הגדי הוא רק על בשר הגדי וכדמתרגם אונקלוס, ולכן גם העור שאינו בשם בשר עוד מכ"ש משליא אי"צ קרא למעטו, וממילא אין שייך לאוסרו אף מדרבנן.

ול"ד לעצמות וגידים ועיקרי קרנים וטלפים הרכים שאף שנתמעטו מטומאת וחיוב נבלה שייך לאוסרם מדרבנן לבשלם ולאוכלם בחלב משום ששייך שם בשר עלייהו שהם בתוך הבשר, וגם הם נותנים טעם כבשר ודרכם לבשל כדי ליתן טעם ולכן בכלל בשר הם בעצם ורק שפטור מה"ת משום שנתמעטו גם מטומאת ואיסור נבלה וילפינן מזה גם שלא יהיו בדין איסור בשר בחלב דלא עדיף מאיסור נבלה וטרפה ובהמה טמאה אבל עכ"פ כיון שבכלל בשר הם שייך לאסור מדרבנן. אבל עור ושליא דלאו בכלל בשר הם אין שייך לאוסרם אף מדרבנן. ולכן לא נקט בברייתא עור בהדי עצמות וגידים לענין פטור מבשול בשר בחלב משום דעור עדיפא שגם מותר.

אך מה שקשה הוא מדם שג"כ לא צריך קרא משום דאינו בכלל בשר ומ"מ נקט בברייתא זו ג"כ לשון פטור שמשמע אבל אסור. ועיין בלח"מ פ"ט ממ"א ה"ו שעמד בזה על המ"מ שכתב ובכל אלו נראה שסובר רבינו שהוא פטור אבל אסור שמשמע לו שקאי גם אדם ושליא הא כיון שלא צריך קרא למעוטינהו מנא לו לרבינו דפטור אבל אסור, וכן הקשה על מה שבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה מותר לבשל הא הוצרך למעט מקרא. אבל האמת נראה שלא כל מה שהוצרך למעט מקרא אסרו דמה"ת יאסרו כיון שעכ"פ נתמעטו מהאיסור... וגם לדידן שאסרו בשר עוף בחלב באכילה מותר בבשול כדאיתא ברמב"ם ה"ד ובשי"ע סעיף ג' ועי"ש במ"מ, ואף להאוסרין גם בבשול מדרבנן עיין בהגר"א סק"ו, מ"מ לריה"ג הא לא אסרו. ולכן ודאי שאין זה הכרח לאסור, ורק היכא דאף שפטור הוא ממין שאסרה תורה כמו מי חלב ועצמות וגידים שהם בכלל שם בשר ושם חלב שייך לאוסרם שלא יטעו להתיר הבשר והחלב דאותו המין ממש. וגם בעוף שהוא מין אחר ומטעם זה לא אסרו לריה"ג סברי רבנן שאסרו משום שיש לטעות מזה לבשר בהמה כדאיתא בריש כל הבשר ולהגר"א אסרו אף בבשול אבל היכא שמה שפטור הוא משום דאינו בכלל בשר וחלב וגם לא ראו שיש לבא מזה לתקלה לא אסרו. ולכן עור ושליא שאינם בכלל בשר ולא ראו שיש לטעות מזה לא אסרו, ודם אע"פ שג"כ אינו בכלל בשר מ"מ ראו שיש לבא לתקלה שיבואו להתיר גם צירן ורוטבן לבשל בחלב דפשוט שאסור מן התורה דבבהמות נתרבו דהם כבשר כדאיתא /חולין/ בדף קי"ב עי"ש בתוס' שלכן גם לענין בב"ח הם כבשר, גזרו גם על דם בעין. וגם מפני שיש דם שמעורב בו גם ציר שאסור מדינא בשביל הציר גזרו גם על דם בעין. וידעינן זה ממה שבדם נאמר לשון פטור וממה שהשמיט תנא דברייתא עור ושליא כדלעיל.

ובעצם לא ברור גם בדם שיהיה אסור מדרבנן לבשל שלא כל מה שנאמר בלשון פטור דייקנן אבל אסור...

ולכן לולא דברי הפמ"ג הייתי אומר שכוונת הש"ך שאיסורא מיהא איכא הוא רק על גידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים ולא על שליא ועור. ומהמ"מ ודאי ליכא ראייה שאוסר דהוא לא קאי אלא על מה שכתוב בה"ו, ואין הוכחתו מלשון פטור שנקט הרמב"ם אלא מהא שכתב שאינו לוקה משמע לו שסבור רבינו שהוא אסור וא"כ בה"ז שנאמר רק לשון פטור לא משמע כלום ואפשר יש בהם גם דברים המותרין לכתחלה ודברים שאסורין לכתחלה. ולכן לא ברור דין זה דהפמ"ג ויותר נוטה שאף מדרבנן ליכא איסור.

והנה הפמ"ג מסתפק בעורות שהן כבשרן אם יש בהן איסור בב"ח גם מן התורה, ולכאורה איזה ספק שייך בהן מאחר שהן כבשרן לענין כל האיסורין מ"ש לענין בב"ח. ולמה שבארתי שעור אינו בשם בשר אבל בכלל הבהמה איתא לכן אפשר שאף עורות שהן כבשרן מצד רכותן אינם בשם בשר דלא נתחלק בזה משאר העור. וראיה קצת מהא שצריך להפשיט בעולה גם הכרעים כדאיתא בתמיד פ"ד מ"ב בפ"י הרע"ב אף שלר' חנינא /חולין/ בדף קכ"ב עור שבמקום ההוא הוא כבשר, אלמא דאף שהוא כבשר מצד רכותו עכ"פ הוא בשם עור. ורק לענין כל האיסורין שתלוי בשם הבהמה שייך לאסור, אבל לענין בב"ח אפשר אין לאסור דגם הם אינם בשם בשר, או

שכיון שהן כבשרן הם גם בשם בשר ואסורין גם לענין בב"ח. אך א"כ הוא כדכתבתי שאין לאסור באלו שאין כבשרן אף מדרבנן דלא כהפמ"ג, וא"כ דברי הפמ"ג צ"ע. אבל למעשה יש עכ"פ להחמיר כהפמ"ג.

והנה בעור שנתייבש כעץ ולית בו שום לחלוחית שמצינו ברמ"א סימן פ"ז סעיף י' שעור הקיבה שנתייבש כעץ וממלאים אותו חלב מותר והוא משבלי הלקט, והש"ך ס"ק ל"ג כתב שה"ה שאר בני מעים, ועיין בנוב"ק יו"ד סימן כ"ו שכתב דאף שאסור מה שנתייבש באיסורין מ"מ אינו אוסר באיסור בב"ח דכיון שנתייבש לא נשאר בו טעם לאסור החלב, ומשמע מלשונו דאף שנכבש מעל"ע היה מותר בבב"ח, דלא כהפמ"ג שאוסר גם בעור הקיבה בכבישת מעל"ע, ועיין בפ"ת ס"ק כ"א שכתב ג"כ דהנו"ב פליג על הפמ"ג ומתיר אף בכבישה מעל"ע. וא"כ בעור שאף בלח אם נימא שאסור כהפמ"ג הוא רק מדרבנן לכן ביבש יש לסמוך על הנו"ב ופשטות לשון הרמ"א שמתירין אף בכבישה מעל"ע וה"ה שיתירו בשול. ואף שהש"ך כתב בעור הקיבה שלכתחלה אין לעשות כן מסתבר שבעור יש להתיר אף לכתחלה כיון שיותר נוטה שאף בלח מותר ואף אם אסור הוא רק מדרבנן שאין להחמיר בעור יבש אף לכתחלה. משה פיינשטיין.

האם בשר חיה דאורייתא או דרבנן, לפי הרמב"ם?

לחם משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה ג

ושמעתי בשם רב גדול שתירץ שמה שכתב כאן הרמב"ם וכן בשר חיה קאי לעיל וה"פ אין אסור מן התורה וכו' אבל בשר בהמה טהורה (שבשלו) בחלב טמאה ה"ז מותר לבשל. וכן בשר חיה הוא בכלל דין בשר בהמה הנזכרת לעיל שאסור לבשלו מן התורה בחלב חיה טהורה וטמאה בטהורה מותר והא דלא כייל ליה הרב בהדי בשר בהמה וכתב אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה או בשר חיה וכו' היינו משום דבשר בהמה הוא ממשמעות הכתוב ממש שגדי משמע כל בשר בהמה עד שיפרוט ויאמר גדי עזים כמ"ש הרב אבל בשר חיה לא משמע מלשון הכתוב אלא נלמד מפי השמועה כמ"ש הרב ז"ל בהלכות ממרים ואע"ג שהכל מן התורה לא ראי זה כראי זה דזה מפשט הכתוב וזה מפי השמועה ואחריו כתב הרב דין אחר ואמר ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה ודייק בלישנא במ"ש מותר לבשלו ומותר בהנייה

(הלחם משנה ממשיך ודוחה את דבריו. אך אסביר את כוונת הגדול –

אם נסדר את ההלכה באופן הבא, נוכל להבין שחיה בחלב דאורייתא -

(רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה ג -) בשר בהמה טהורה (שבשלו) בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה (שבשלו) בחלב בהמה טהורה מותר לבשל ומותרת בהנייה ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב (אצלנו מסומן שכאן מסתיימת הלכה ג. אך הוא הציע לקרוא עוד 3 מילים כחלק מההלכה הזאת -) וכן בשר חיה. (לדבריו, כאן מסתיימת הלכה ג, ומכאן מתחילה הלכה ד':) ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה

האם מותר לאכול דגים בחלב?

שו"ת יחוה דעת חלק ו סימן מח

שאלה: האם מותר לאכול דגים בחלב, או בגבינה, או בחמאה?

תשובה: מרן הבית יוסף ביורה דעה (סימן פז) בד"ה דגים וחגבים מותר לאוכלם בחלב, כתב וזו לשונו: ומכל מקום אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה, כמו שנתבאר באורח חיים סימן קעג. ע"כ. וכן כתב הלבוש. והרמ"א בדרכי משה אות ד' כתב על זה, ולא ראיתי מימי נזהרים בזה, וגם באורח חיים סימן קעג לא כתב אלא שלא לאכול דגים בבשר משום סכנה. (וכמבואר בפסחים דף עו:). ע"ש. וכן העיר הפרישה אות ח', והוסיף, שיש להוכיח להתיר מהגמרא חולין (קיא:): דגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח, הרי שמוותר לאכול דגים בכותח. ע"ש. וכן כתב הש"ך (שם סק"ה), וכתב שכן מוכח בפסחים (דף עו:): בההיא ביניתא דאיטוייא בהדי בשרא, ואסרה רבא מפרזיקיא לאוכלה בכותח, אלמא דסתם דגים מותר לאוכלם בכותח, (שיש בו נסיובי דחלבא, כדאיתא בפסחים מב). וכן כתב הפרי חדש (שם סוף סק"ו). והט"ז (בסק"ג) כתב, שהוא טעות סופר בבית יוסף, וצריך לומר שאין לאכול דגים עם בשר, שכן הוא באורח חיים סימן קעג. וכן כתב המגן אברהם (ריש סימן קעג). ע"ש. גם בשו"ת באר שבע (סימן לה) תמה על דברי מרן הבית יוסף בזה. ע"ש. אולם בשו"ת חינוך בית יהודה (סימן סא) כתב, מצאתי כתוב בשם מהר"ם מקראקא, על מה שכתב הבית יוסף שאסור לאכול דגים בחלב, וכתבו האחרונים שהוא טעות סופר וצריך לומר דגים בבשר, אבל בחלב מותר. אבל הוא

מקיים הגירסא שלפנינו שאסור לבשל דגים בחלב משום סכנה, שחקר אצל חכמי הרופאים ואמרו שדוקא דגים המטוגנים עם חמאה מותר לאכול, מה שאין כן דגים המבושלים בחלב יש בהם סכנת חולי, כי טבע הדגים שמקררים מאד, וכן החלב רע ומזיק לגוף וכו' כידוע לרופאים, וחמירא סכנתא מאיסורא. ע"כ. וכן כתב בספר בית לחם יהודה בורה דעה (סימן פז סק"ד), שרופאים מומחים אמרו שיש סכנה באכילת דגים עם חלב. ע"ש. וכן כתב החכם הרופא רבי יעקב צהלון בספר אוצר החיים, שאין לאכול דגים לא עם חלב ולא עם בשר מפני שמוליד חולאים קשים. (והובא במילואים שבגליון יורה דעה דפוס וילנא סימן פז). וכן הכנסת הגדולה בורה דעה (סימן פז, הגהות בית יוסף אות יט) כתב בשם השארית יהודה, ששמע מפי הרופאים שגם באכילת דגים בחלב יש סכנת צרעת. וכן פסק בשו"ת אדני פז (סימן מב), שאף בדיעבד יש לאסור דגים שנתבשלו בחלב משום דחמירא סכנתא מאיסורא + ולפע"ד חומרא יתרה היא לאסור בזה אף בדיעבד, כיון שהרמ"א והט"ז והש"ך והפ"ח הוכיחו להתיר אף לכתחלה, ממה שאמרו (בחולין קיא): דגים שעלו בקערה מותר לאכלם בכותח, ואפילו את"ל שיש חילוק בין כותח לחלב, מ"מ הואיל וגדולי האחרונים מתירים, ומחלוקת היא בין הרופאים בזה, כמו שיתבאר להלן, ומרן החיד"א במחבר"ר (סי' פז) סובר ג"כ להקל. ובשו"ת זבחי צדק ח"ג (סימן קמג) נטה ג"כ להקל וכמו שיתבאר להלן, עכ"פ בדיעבד בודאי שיש להתיר. וזה ברור. ע"ש. והגאון הרופא רבי יצחק למפרונטי בספר פחד יצחק (מערכת ב' דף סט ע"ב) כתב, כל ימי גדלתי בין החכמים וזקני הרפואה ולא מצאתי סעד למה שכתב הרב ששורתה יהודה בשם הרופאים שיש סכנה באכילת דגים בחלב, ואף שיש באמת סכנת חולי גדול וכבד מאד עד מות למי ששותה חלב ממש ואחר כך דגים, או לאוכל דגים תחלה ואחר כך שותה חלב, אבל האוכל דגים בחמאה או בגבינה לא מצאתי בזה שום סכנה. ומכל מקום כיון שהדבר יצא מפי המלך הוא מרן הבית יוסף, מנעתי מתוך בייתי אכילת דגים עם גבינה או עם חמאה. עכתי"ד. ע"ש. ובשו"ת בית דוד (חלק יורה דעה סימן לג) כתב, שנראה לו שטעמו של מרן הבית יוסף, משום שכשם שבבשר ודגים יש סכנת צרעת, שהבשר מן הבהמה שנבראת ביבשה, והדגים שנבראו בים, תערובתם מביאה לידי סכנה, כך החלב שיוצא מגוף הבהמה הרי הוא כבשר הבהמה עצמה, ותערובת החלב עם הדגים מביאה גם כן לידי סכנת צרעת. וההיא דפסחים (עו): בההיא ביניתא דאיטוייא בהדי בישראל, הא מסיק עלה דמר בר רב אשי אסור לאוכלה אפילו במילחה, כלומר אפילו שלא נצלה הדג עם בשר אלא צלאו במלח אסור לאוכלו בכותח, ונקט במילחא שאין דרך לצלותו בלא מלח, וכמו שפירש רש"י בכיוצא בזה בפסחים (ל) וכו'. ע"ש. ובשו"ת בארות המים (חלק יורה דעה סוף סימן א') הביא גם כן דברי רבו הבית דוד הנ"ל. וע"ש. ורבינו בחיי (בפרשת משפטים, פסוק לא תבשל גדי בחלב אמו) כתב, שדעת הרופאים שתערובת דגים בגבינה שנתבשלו ביחד קשה לחולי הצרעת. ע"ש. (ועיין מור וקציעה סימן קעג).

אכן מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן פז סק"ד) כתב, ולפע"ד נראה שבעל כרחינו צריך לומר כמו שכתב הט"ז, שטעות סופר נפל בבית יוסף, וצריך לומר דגים בבשר, שכן הוא באורח חיים סימן קעג. ומה שפירש הכנסת הגדולה דברי הבית יוסף כמ"ש בא"ח סימן קעג, ר"ל שכשם שאמרו באכילת בשר בדגים שיש סכנה בדבר, כך הוא הדין באכילת דגים בחלב, כמה מן הדוחק יש בזה, שהרי דבר חדש הוא, שהרופאים אומרים שיש סכנה בדבר, והיה לו למרן לבאר כל זה, ועוד שלא הביא דין זה בשלחן ערוך, ולכן היותר נראה שנפל טעות סופר בדברי מרן הבית יוסף, וכמו שכתב הט"ז. וכזאת וכזאת יש לדקדק על מה שכתב בשו"ת בית דוד סימן לג, בטעמו של מרן, ולי ההדיוט כל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה שמרן הבית יוסף סתם דבריו בתכלית, וכל כי האי צריך לאודועי ולפרש טעמו. וגם מדוע לא כתבו בשלחן ערוך. אלא ודאי כדברי הט"ז. ע"כ. וקצת קשה שאם הוא טעות סופר בבית יוסף וצריך לומר דגים בבשר, אין לזה שום קשר עם הנאמר לעיל בבית יוסף, שעוסק בדין אכילת דגים בחלב, ומה ענין בשר ודגים לזה. וכבר העיר כן בשו"ת בית דוד (סימן לג). וכן הקשה בשו"ת אהל יצחק הכהן בנימוקיו על הרמב"ם (בפרק ט' מהלכות מאכלות אסורות, דף יח ע"ג). וכן בשו"ת בארות המים (חלק יורה דעה סימן א') כתב שאין הגהה זו נכונה בבית יוסף, כי מה ענין בשר ודגים למה שכתב בבית יוסף שם שעוסק בדין דגים בחלב וכו'. ע"ש. ועל קושיות מרן החיד"א יש לומר שבקיה דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה, הילכך אין להקל נגד דעת מרן הבית יוסף. וכן מתבאר ממה שכתב הכנסת הגדולה אורח חיים (סימן קעג), שמנהג רבו המהרי"ט ועוד רבנים גדולים ליטול ידיהם בין גבינה לדגים, ונשאל מהגאון רבי אשתרוק בן שאנגי אם יש סמך למנהגם, והשיב לו שאף על פי שלא ראה כן בשום פוסק, אפשר שסמכו על מה שכתב בבית יוסף סימן פז לאסור לאכול דגים בגבינה או בחלב משום סכנה. ולכן הצריכו ליטול ידיהם בין גבינה לדגים, כדין האוכל גבינה ואחר כך בשר, שצריך נטילת ידים ביניהם. ע"כ. ובספר בתי כנסיות אורח חיים (סימן קעג) הוסיף, שלכן יש לעשות גם קנוח הפה והדחה בין דגים לגבינה, כדין האוכל גבינה ואחר כך בשר וכו'. וכן כתב בשו"ת בארות המים (חלק יורה דעה סימן א'). וכן כתב מהר"י פלאגי בספר יפה ללב אורח חיים שם. אלא שהפחד יצחק הנ"ל תמה על הכנסת הגדולה, כי מה תועיל נטילת ידים ביניהם להציל האוכלים מן הסכנה. וכן כתב במסגרת השלחן יורה דעה (סימן פז דף פד ע"א). וע"ש. והאהל יצחק בנימוקי הרמב"ם פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הנ"ל, כתב, שבודאי לדינא נקטינן כדעת כל הגאונים האחרונים שהתירו לאכול דגים בחלב, ואין להחמיר מטעם חמירא סכנתא מאיסורא, שדוקא בדבר שיש בו סכנה בודאי, כשיפול בו ספק אזלינן לחומרא, אבל בענין דגים בחלב שלרוב הפוסקים אין בזה חשש סכנה, לא אמרינן חמירא סכנתא מאיסורא, כיון שרוב מנין ורוב בנין כתבו שאין סכנה בדבר, ומה גם שיש לומר שנפל טעות סופר בבית

יוסף. ואפילו למי שמקיים הנוסחא בבית יוסף נראה שאין צריך נטילה וקינוח הפה והדחה בינתיים, ואף על פי שבבשר ודגים צריך נטילה וקינוח הפה, מכל מקום כאן הבו דלא להוסיף עלה, ודי לנו במה שנחמיר לאסור אכילת דגים וחלב. וכן המנהג בשאלוניקי שנוהרים שלא לבשל ולא לאכול דגים וחלב ביחד, אבל לענין נטילה אם אפשר בנקל עושים, ואם לאו די להם בקינוח במפה. ע"כ. ובשו"ת מטה יוסף חלק ב' (חלק יורה דעה סימן ז') כתב, שהמהרי"ט והרבנים שנטלו ידיהם בינתיים, חומרא בעלמא הוא דעבדי, או משום נקיות. ע"ש. ועיין עוד בספר פרי האדמה חלק ג' (דף מג ע"ב) שהביא דברי האחרונים בזה. ע"ש. ובספר יד יהודה לנדא (סימן פו סק"י) כתב, האחרונים כתבו לאסור אכילת דגים בחלב מחמת סכנה, והוא דבר שאין לו יסוד בדברי חז"ל רק מהלכות הרופאים, לכן הכל לפי המקום והזמן, שאין כל הזמנים והמקומות שוים בטבע. ע"כ. (ועי' בשו"ת חקרי לב ח"ג מיו"ד ס"ס פז בד"ה אכן, שבכל מקום שאין הרופאים חולקים על דברי חז"ל, יש לסמוך עליהם אפילו להקל. וכמ"ש המהרי"ק שרש קנט. ע"ש). והערוך השלחן (סימן פז אות טו) כתב, שרק באכילת דגים בגבינה יש לחוש לדברי רבינו בחיי בשם הרופאים, אבל באכילת דגים בחלב המנהג פשוט אצלם להתיר. ע"ש. וכן כתב ביד אפרים סימן פז, שברוב מדינות אשכנז לא נהגו להקפיד באכילת דגים בחלב. וכן בפתחי תשובה כתב, שבזמן הזה שכל העולם נוהגים היתר לבשל דגים בחלב, משרא שרי, ושומר פתאים ה'. ע"כ. אבל במקומותינו נוהגים להזהר בזה, וכן כתבו הזבחי צדק (סימן פז ס"ק יח), ובשו"ת רב פעלים חלק ב' (חלק יורה דעה סימן י'), ובספר בן איש חי (פרשת בהעלותך אות טו). וכן ראוי לנהוג להחמיר בין בחלב עם דגים ובין בגבינה עם דגים.

ומכל מקום לענין חמאה עם דגים, רבו האחרונים המקילים בזה, וכמו שכתב בשו"ת חינוך בית יהודה (סימן סא) הנ"ל, בשם הגאון מהר"ם מקראקא, שחכמי הרופאים אומרים שבדגים המטוגנים בחמאה אין לחוש משום סכנה. וכן כתב בספר בית לחם יהודה (סימן פז סק"ד) בשם רופאים מומחים, גם בשו"ת אדני פז (סימן מב) כתב, שלענין דגים בחמאה שהכל נוהגים להתיר אין בזה שום חשש כלל. ע"ש. וכן כתב הפרי מגדים אורח חיים (באשל אברהם סימן קעג סק"א). וכן כתב בספר יד יהודה לנדא (סימן פז סק"י) בשם האחרונים. גם הגאון רבי דוד די בוטון בספר יד דוד (סימן פז ס"ק יד) כתב, שמכיון שמעיקר הדין לפי דעת רוב האחרונים אין יסוד מוצק לאסור דגים בחלב, אף שמדברי הבית דוד נראה שיש לאסור גם בחמאה עם דגים, וכן הפחד יצחק כתב שמנע מתוך ביתו גם חמאה עם דגים, מכל מקום כיון שהרבה אחרונים כתבו להקל בחמאה עם דגים, אין להחמיר כל כך לאסור גם בזה. ע"ש. וכן כתב בספר זבחי צדק (סימן פז ס"ק יח), שהמנהג בבגדאד להתיר לטגן דגים בחמאה. ע"ש. והן אמת כי בשו"ת רב פעלים חלק ב' (חלק יורה דעה סימן י') כתב, שמכיון שמרן אסר דגים בחלב, ולדעת כמה אחרונים חלב לאו דוקא, שהוא הדין לדגים בגבינה, אם כן אין חילוק בין גבינה לחמאה, וכמו שכתב גם כן הפחד יצחק שמנע מתוך ביתו דגים בחמאה או בגבינה. ועוד שהמנהג ידוע בבגדאד שאין מטוגנים דגים בחמאה, ורק הגויים עושים כן. ואף ששמענו שבכפרים שאין מצוי להם שמן שומשמן מטוגנים דגים בחמאה, מכל מקום אין לסמוך על מנהגם שעושים כן מחסרון ידיעה וכו', ולכן אם יש מי שירצה בעירנו לאכול דגים מטוגנים בחמאה, ודאי שנמחה בידו, שאינו רשאי לעשות כן. עכת"ד. אבל הגאון רבי עבדאללה סומך בשו"ת זבחי צדק חלק ג' (סימן קמג) כתב להשיב על דברי הגאון רבי יוסף חיים, על פי מה שכתב להקל בזה הרב יד דוד הנ"ל. והוסיף, שהרי מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן פז סק"ד) נטה קו לומר כהט"ז שהוא טעות סופר בבית יוסף, וצריך לומר דגים בבשר. ושדא נרגא בדברי הכנסת הגדולה והבית דוד. והעתיק דבריו בספר נר מצוה (סימן י' דף קד ע"א). ונמצא שכל עיקר איסור דגים בחלב הוא על פי יסוד רעוע, לפי דעת מרן החיד"א שאנו נגררים אחריו, וכמו שכתב עליו בספר נר מצוה (סימן יא דף קפו) וזו לשונו: וחביבים עלי דברי גאון עוזינו החיד"א, כי לדידי חזי לי דהוי כחד מן קמיא היושבים ראשונה במלכות שמים, וכמו שאמרו על הרמב"ם, ממשה עד משה לא קם כמשה, כעת יאמר מיוסף עד יוסף לא קם כיוסף, כלומר ממרן רבינו יוסף קארו עד רבינו יוסף אזולאי לא קם כיוסף. כי הגדיל לעשות ספרים הרבה, ולכל בני ישראל היה אור ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. וכן העיד עט"ר מר אבי בשם רבינו משה חיים ז"ל שלא היה נוטה מדברי החיד"א בין להקל בין להחמיר, ושקבלנו עלינו הוראות החיד"א כדרך קבלת דברי מרן השלחן ערוך. לפיכך יש לנו סניף גדול לסמוך להקל על הרב יד דוד ולהתיר דגים מטוגנים בחמאה, כיון דאעיקרא הוא יסוד רעוע. ואף שמעולם לא אכלנו בביתנו דגים עם חמאה, וכן נוהגים הרבה משפחות בעירנו, ואפשר שלא יערב להם טעמו וריחו, מכל מקום גם בעירנו יש שאוכלים דגים מטוגנים בחמאה, וכן היה נוהג להקל הרה"ג רבי שלום ישראל נוריאל וכו', וכן העיד לנו שד"ר דק"ק צפת ת"ו, שבכל ערי אשכנז נוהגים להקל, וכן מנהג רבני האשכנזים בצפת, לכן אנשי עיר במבוי שנוהגים להקל בזה ישארו במנהגם, וכן כל אחד ואחד יעשה כמנהגו בזה. ואפשר שגם הרה"ג רבי יוסף חיים אילו היה רואה דברי היד דוד היה מסכים גם כן להקל בזה וכו'. עכת"ד. וכן כתב בספר כף החיים להקל בחמאה עם דגים. וכן עיקר ההלכה.

בסיכום: יש להמנע מלאכול דגים בחלב או עם גבינה משום חשש סכנה. אבל הנוהגים לאכול דגים בחמאה רשאים להשאר במנהגם. ויוצאי אשכנז נוהגים להקל בכל זה, ויש להם על מה שיסמוכו. נהרא נהרא ופשטיה.